

Kako o splavu razmišljajo gimnazijci?

Pia Žižek, študentka študijskega programa Laboratorijska biomedicina, FFA

Prispevek, ki temelji na raziskovalni nalogi, ki sem jo v šolskem letu 2017/2018 izvedla v okviru projekta Mladi za Celje in maja 2018 na državnem srečanju mladih raziskovalcev v Murski Soboti zanjo prejela srebrno priznanje, predstavlja stališče določene generacije gimnazijske populacije do aktualne družbene problematike – do splava, pri čemer sem izhajala iz populacije dijakin in dijakov Gimnazije Celje - Center (GCC) v šolskem letu 2017/2018.

Najprej predstavljam zgodovino in vrste splava, zakonsko ureditev v evropskih državah, možne posledice splava in stališče javnosti do te problematike. Empirični del temelji na anketi – predstavljam rezultate raziskave, ki sem jo opravila med dijakinjami in dijaki GCC. Zanimalo me je, ali dijaki menijo, da je pravica do splava temeljna človekova pravica, kateri dejavnik najbolj vpliva na njihovo stališče, v katerem primeru se jim splav zdi dopusten, koliko dijakov je že imelo posredno izkušnjo z njim in ali so seznanjeni z njegovimi fizičnimi in psihičnimi posledicami.

ključne besede: splav, mladostniki, dijaki, Gimnazija Celje - Center (GCC)

UVOD

V zadnjih letih več socioloških študij obravnava problematiko mladih. Raziskujejo njihov vrednotni sistem in svetovni nazor, zaznamovan z zgodovinskimi, socialnimi, kulturnimi in političnimi okoliščinami. Mladi so nosilci družbenih sprememb, zato se sociologi v napovedovanju družbene prihodnosti pozorno posvečajo tudi njihovim prepričanjem in občutenju sveta, ki je vpeto v siceršnji proces vse večje sekularizacije družbe.

Vprašanje splava je eno izmed sodobnih vprašanj,

ki izrazito polarizira ljudi – obstaja veliko polemik glede njegove etike; nekateri splav dojemajo kot temeljno človekovo pravico, spet drugi kot umor. Prav ta diametralnost in pa statistike, ki v zadnjih letih prikazujejo upadajoče število splavov v Sloveniji, so me spodbudile k temu, da raziščem, kakšen odnos imajo mladostniki, natančneje dijaki GCC, do splava. K temu me je spodbudilo tudi dejstvo, da je ob sicer dobri publicistični pokritosti omenjene problematike zelo malo referenčnih del na temo odnosa mladostnikov do splava.

Pri raziskovanju sem v teoretičnem delu uporabila opisno metodo, pri čemer sem si pomagala z literaturo, pa tudi s spletom, upoštevala pa sem tudi rezultate raziskav slovenskega javnega mnenja. Empirični del temelji na metodah analize in sinteze ter na primerjalni metodi.

PROBLEMATIKA SPLAVA

Splav (lat. abortus) pomeni prekinitev nosečnosti, preden lahko embrio oziroma fetus zaživi samostojno. Splav so ljudje poznali in izvajali že v antiki, da bi z njim uravnavali število svojih potomcev. Evropska kultura je bila in je še vedno v veliki meri vezana na krščanstvo, ki na podlagi katoliškega nauka splav obsoja. Tudi nekrščanska verstva, predvsem judovstvo in hinduizem, ga prepovedujeta. Pomembno vlogo pri dojemanju splava je imela Hipokratova prisega: »... *ne bom nobeni ženski dal sredstva za uničenje telesnega plodu.*«

V 19. stoletju se je zaradi spremenjenih družbenih razmer pojavila množična želja po omejevanju rojstev. Ker ni bilo na voljo primernih zaščitnih sredstev, so se ženske zatekale k nedovoljenemu, nezakonitemu splavu, ki so ga opravljali predvsem »mazači« brez ustrezne strokovne izobrazbe, zato so bile posledice zelo hude. Veliko žensk je umrlo, mnoge pa so ostale vse življenje nesposobne za delo.¹ V 20. stoletju je prišlo do spremembe pogleda na to problematiko. V tem smislu Mednarodni kodeks zdravniške etike Svetovnega združenja zdravnikov (Ženeva 1948 oz. London 1949) izraža sodobnejši pogled: »*Splav iz medicinskih razlogov se sme izvršiti, če to dovoljujeta zdravnikova vest in nacionalna zakonodaja.*«²

Medicina loči spontani in umetni splav. Spontani

¹ Škorjanc Podkrižnik 2012, 13–14.
² Kunstelj 1987, 17.

³ Ambrož, www.ringaraja.net/clanek/splav_2675.html#, 26. 12. 2017.
⁴ Vir 3.
⁵ Kunstelj 1987, 19.

⁶ Pisnik 2012, 63–64.
⁷ Pisnik 2012, 68.
⁸ Vir 4.

splav je naravna prekinitev nosečnosti do približno 22. tedna nosečnosti (po tem obdobju govorimo o prezgodnjem rojstvu). Sprožijo ga lahko kromosomske napake, hormonski dejavniki, infekcije ter anatomske nepravilnosti in vplivi okolja. Večina spontanov splavov se zgodi v prvih tednih nosečnosti, večkrat celo tako zgodaj, da ga ženska niti ne zazna. Po 10. tednu nosečnosti tveganje za spontani splav upade na manj kot 2 %; tveganje je nekoliko večje pri starejših ženskah. Druga vrsta splava je umetni splav. To je namerna medicinska prekinitev nosečnosti, pri čemer način izvedbe pogojuje starost zarodka oz. plodu. Do konca prvega trimesečja je nosečnost možno prekiniti s pomočjo farmakoloških sredstev, splav pa se lahko izvede tudi s kirurškim posegom, npr. z vakuumsko aspiracijo ali, manj pogosto, z manjšim carskim rezom. Pri tem so razlogi za izvajanje splava lahko terapevtski, lahko pa se izvedejo tudi na podlagi odločitev nosečnic. Terapevtski splav se izvaja z namenom rešiti življenje nosečnice, da se ohrani njeno telesno ali duševno zdravje, in v primeru razvojnih motenj zarodka oz. plodu. Splav na podlagi odločitve nosečnice se izvaja v skladu z njeno pravico do prekinitev nosečnosti.³ V prispevku se osredotočam na splav kot prostovoljni proces. Od leta 2000 dalje se v Sloveniji namreč kaže trend upadanja števila dovoljenih splavov pri vseh starostnih skupinah.⁴

Pravna ureditev umetne prekinitev nosečnosti

Prva država, ki je splav uzakonila, je bila Sovjetska zveza, in to kmalu po revoluciji, leta 1920, pod njenim vplivom pa je v petdesetih letih tako storila tudi večina drugih vzhodnoevropskih držav.⁵

V zvezi z umetno prekinitvijo nosečnosti veljajo v Evropi štiri osnovni sistemi:

- Absolutna prepoved umetne prekinitev nosečnosti.
- Prepoved, vendar različna obravnava glede na okoliščine (umetna prekinitev nosečnosti se ne kaznuje v primeru zdravstvenih, evgeničnih, pravnih oz. moralnih in socialnih razlogov).
- Umetna prekinitev nosečnosti je pravica ženske.
- Kombinirani sistem (ta sistem je najpogostejši), ko o umetni prekinitvi nosečnosti odloča ženska sama, ne da bi za to navajala razloge, vendar le do določene gestacijske starosti (večinoma do dvanajstega tedna, pri nas do desetega), če pa gre za določene indikacije, se lahko umetna prekinitev nosečnosti dovoli tudi kasneje.⁶

Večina držav je svojo zakonodajo spremenilo v smeri večje liberalizacije umetne prekinitev nosečnosti (npr. Švedska, Nizozemska, Slovenija). Le malo je držav, ki še naprej vztrajajo pri omejitvi umetne prekinitev nosečnosti (npr. Nemčija, Avstrija, Poljska), še manj pa je držav, kjer je umetna prekinitev nosečnosti prepovedana (npr. Malta, Andora, Irska).⁷ Pravica do umetne prekinitev nosečnosti je tako ženskam zagotovljena v večini držav EU.

V Sloveniji je bil splav legaliziran oktobra 1977 in je dovoljen na zahtevo nosečnice do 10. tedna nosečnosti; pred tem je bil dovoljen samo v izrednih primerih, tako kot v večini evropskih držav v enakem obdobju.⁸ 55. člen slovenske ustave navaja, da je »odločanje o rojstvih otrok svobodno. Država zagotavlja možnosti za uresničevanje te svoboščine in ustvarja razmere, ki omogočajo staršem, da se odločajo za rojstva svojih otrok.«⁹ To ustavno določilo pomeni, da mora država zagotoviti možnost svobodnega odločanja o rojstvih otrok in posamezniku zagotavljati možnost ter pravico, da sam odloči,

kdaj bo imel otroka in koliko jih bo imel – odločanje o rojstvih otrok namreč velja za temeljno človekovo pravico oziroma svoboščino.

Možne posledice splava

Splav ima lahko tako fizične kot psihične posledice. Če ob splavu vsi deli zarodka in posteljice niso v celoti odstranjeni, lahko pride do vnetja (če se le-to ne zdravi, tudi do sepse), krvavitav in celo polipov, zato je v takih primerih potreben ponoven poseg. Včasih lahko pri razširitvi vratu maternice pride do raztrganin. Tudi kasnejše posledice so dokaj pogoste in raznovrstne. Nekatere ženske po umetnem splavu ne morejo več zanositi, najpogosteje zaradi močnejšega vnetja v maternici ali jajcevodih, ki se zlepi in postaneta neprehodna. Pri ženskah, ki so v preteklosti že splavile, je povečano tudi tveganje za prezgodnji porod ali nizko porodno težo otroka. Do tega prihaja zaradi poškodbe vratu maternice med splavom. Tak maternični vrat v pozni nosečnosti preprosto ne zdrži več teže otroka in popusti. Po splavu porastejo tudi možnosti za zunajmaternično nosečnost, rojstvo mrtvega otroka ali da bo otrok umrl med porodom oz. neposredno po njem. V izjemnih primerih lahko pride tudi do spontanega razpoka maternice, kar lahko sproži zelo močne, tudi življenjsko nevarne krvavitve. Pri ženskah, ki so splavile, se poveča tveganje za nastanek raka materničnega vratu ter raka jajčnikov in ledvic. Pri mladostnicah pa se komplikacije pojavljajo pogosteje kot pri odraslih ženskah, pri čemer je še posebno velika možnost za poškodbo materničnega vratu.¹⁰ O duševnih (psihičnih) posledicah splava obstaja manj podatkov kot o fizičnih. Med duševnimi posledicami splava navajajo predvsem depresije, psihoze in občutek krivde, večina žensk pa po opravljenem splavu misli, da je storila nekaj slabega. Nekatere študije povezujejo splav s porastom spolnih motenj, odporom do spolnih odnosov, izgubo intimnosti, nepričakovano krivdo, postabortivnim stresom (posttravmatične stresne motnje), motnjo osebnosti, žalovanjem itd. Duševne posledice se po opažanjih nekaterih psihiatrov najpogosteje pojavljajo pri ženskah, ki so že pred splavom kazale znake manjše duševne stabilnosti.¹¹

Stališče javnosti do splava

Po raziskavi Slovenskega javnega mnenja je bil leta 2013 odnos anketirancev do splava naklonjen; 43,7 % jih je imelo do njega pozitivno, 26,5 % pa zelo pozitivno stališče.¹²

Problem se namreč pojavlja pri vprašanju, v kateri fazi postane zarodek človeško bitje. Rimskokatoliška cerkev (RKC) zagovarja stališče, da se človeško življenje začne s spočetjem in da človek nima pravice posegati v prenatalni razvoj človeka, saj ni absolutni gospodar življenja. Cerkev ni zgolj verska ustanova, saj ima moč in vpliv, njena dejanja in odločitve pa imajo družbene in politične posledice. Njen vpliv je

opazen tudi pri nas. Po analizi Slovenskega javnega mnenja v letih 1992 in 2011 so katoličani v obravnavanem obdobju izkazali nižjo stopnjo tolerance do splava kot nekatoličani, hkrati pa se je povečala razlika v toleranci med katoličani in nekatoličani.¹³ Raziskava Slovenskega javnega mnenja je pokazala največjo razliko v odnosu do splava prav na spremenljivki vernost. Neverni namreč v veliki meri podpirajo pravico ženske do splava. Opazno razliko med vernimi in nevernimi v odnosu do splava pripisujemo prav močnemu vplivu RKC, ki pa se je med letoma 1993 in 2003 ohranila na podobni ravni.¹⁴

Razsežnosti in vpliv Cerkve so opazne tudi med mladimi. Kljub majhnemu vzorcu je anketa, izvedena leta 2016 na srečanju mladih katoličanov v Stični, pokazala visoko stopnjo korelacije med religijsko pripadnostjo in odklonilnim odnosom do splava. Več kot polovica anketirancev (57,5 %) je namreč menila, da splav v nobenem primeru ni upravičen, da pa je splav upravičen v vseh primerih, je menilo le 2,5 % anketirancev.¹⁵

V odnosu družbe do splava je potrebno posebej omeniti tri področja: odnos medicine, zakonodaje in javno mnenje, sama pa se bom v nadaljevanju osredotočila na mnenje oz. odnos dijakov GCC do splava.

RAZMIŠLJANJE DIJAKOV GIMNAZIJE CELJE - CENTER O SPLAVU¹⁶

Da bi raziskala stališče dijakov in dijakinj GCC do splava, sem uporabila anketo z dvanajstimi vprašanji. Vsa vprašanja, razen enega, so bila zaprtega tipa. Na anketo je odgovarjalo 342 dijakov in dijakinj od 1. do 4. letnika (39 % šolske populacije). Razmerje med njimi je bilo 300 : 42 v korist dijakinj, kar je podobno tudi strukturi dijakov na šoli (735 : 153). Odgovarjalo je približno enako število anketirancev iz vsakega letnika, največ pa jih je bilo iz četrtega letnika (32 %). Glede na kraj bivanja jih je 35 % izhajalo iz mestnega, 65 % pa iz podeželskega okolja.

Vsebinska analiza ankete

Po mnenju anketiranih je pravica do splava temeljna človekova pravica, ki bi morala biti dostopna vsem. Tako je menilo namreč kar 77 % anketirancev (tako moških kot žensk), 13 % anketirancev ni bilo opredeljenih, 10 % pa jih je menilo, da pravica do splava ni temeljna človekova pravica. Pri tem stališču med dijaki iz mest in dijaki s podeželja ni bilo večje razlike.

Kakšno je bilo stališče anketirancev do splava? V vseh primerih splav podpira 16 % dijakov, 53 % podpira splav iz socialnih razlogov, 16 % dijakov podpira splav zgolj v primerih, ko za to obstajajo utemeljeni zdravstveni razlogi, na splav kot na običajno sredstvo za uravnavanje rojstev gleda 6 % dijakov, enako število dijakov pa splava ne podpira v nobenem primeru. Tako pri moških kot pri ženskih anketirancih, tako pri tistih, živečih v mestu kot živečih na vasi, jih je največ podprlo splav iz socialnih razlogov.

⁹ Ustava RS 2005, 26.

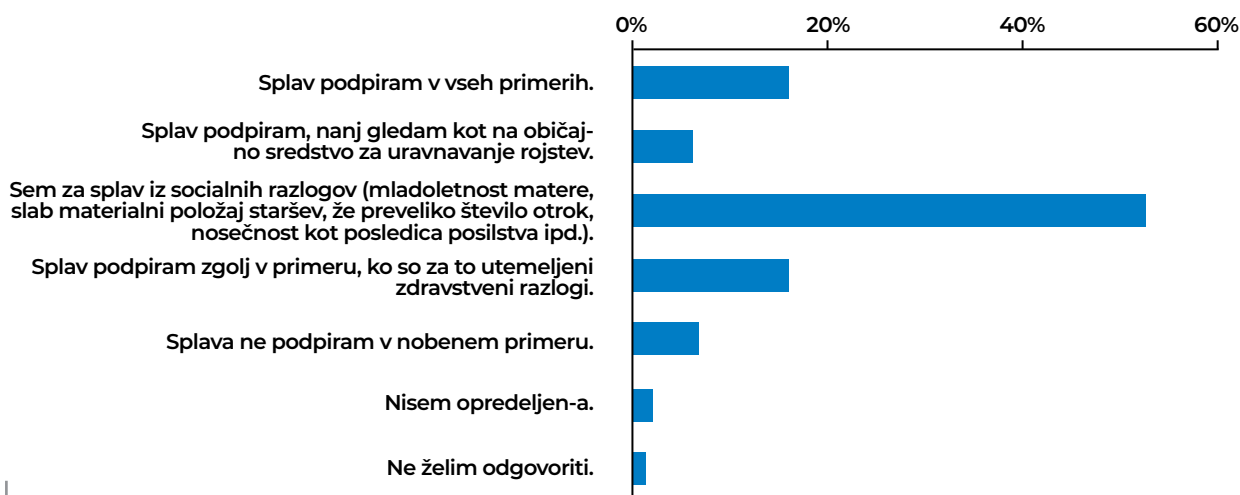
¹⁰ Kunstelj 1987, 10–13, Alcorn 2016, 63–64.

¹¹ Pisnik 2012, 63–64.

¹² Pisnik 2012, 68.

¹³ Šipek 2016, 50.

¹⁴ Povzeto po: Toš 1999 in 2004.

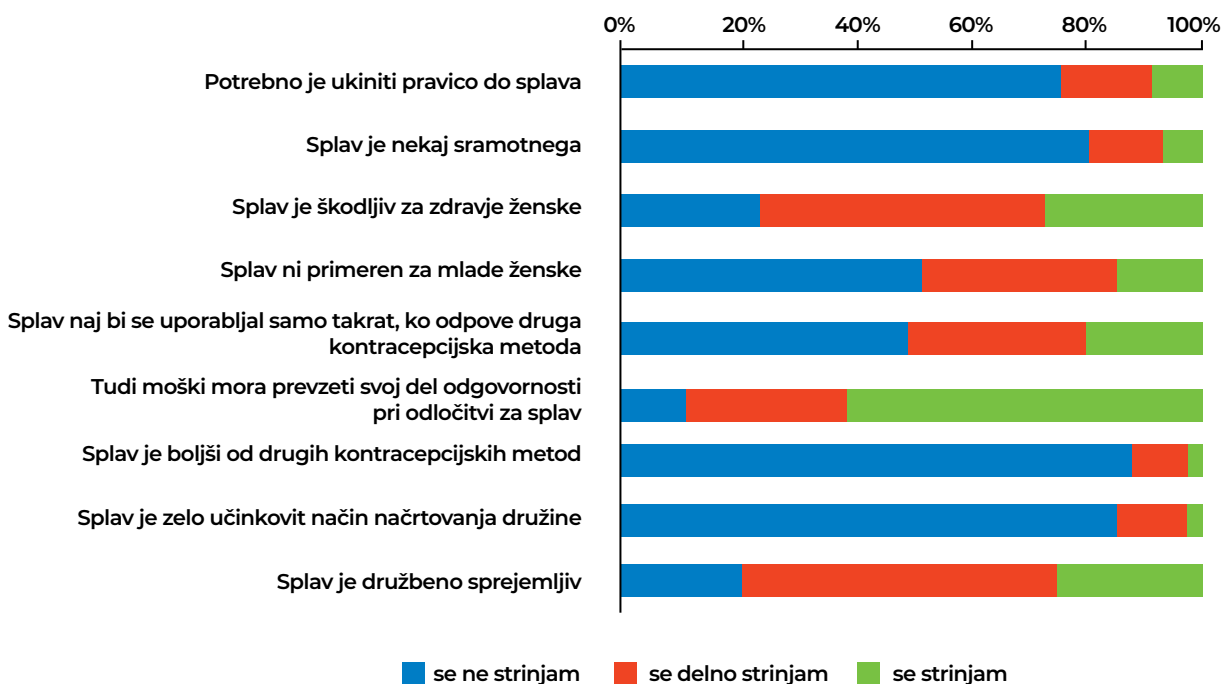

Stališče anketirancev do splava

Med dejavniki, ki najbolj vplivajo na posameznikovo stališče o splavu, jih je največ (47 %) navedlo družino, precej manj (18 %) vero, malo manj (16 %) medije, 6 % prijatelje, 13 % pa druge dejavnike. Razlika med žen-

skimi in moškimi odgovori je bila le pri medijih – pod vplivom le-teh so očitno bolj ženske.

Pri naslednjem vprašanju sem želela, da se anketirani opredelijo do posameznih trditev:

Opredelitev anketirancev do posameznih trditev

Glede na odstotke ni bilo razlik med stališči ženskih in moških anketirancev.

V katerih okoliščinah bi anketirani podprli oz. upravičili splav? Splav v primeru nenačrtovane nosečnosti upravičuje 48 % anketiranih, v primeru mladostniške nosečnosti 72 %, v primeru rizične nosečnosti 66 %, enako v primeru ugotovljenih nepravilnosti na zarodku, v primeru incesta 56 % in v primeru posilstva 85 % anketiranih.

Posredno izkušnjo s splavom ima 36 % anketiranih,

ki prihajajo enakomerno tako iz mest kot iz vasi. Dejstvo, da poznajo koga, ki je naredil splav, ne vpliva na njihovo stališče do tega pojava.

S fizičnimi in psihičnimi posledicami splava kar 69 % anketiranih, ne glede na to, ali prihajajo iz urbanih ali ruralnih okolij, ni seznanjena.

ZAKLJUČEK

Po mnenju dijakov GCC je splav temeljna človekova pravica – to meni kar 77 % anketirancev. Glede

¹⁵ Vir 2.

¹⁶ Empirični del raziskave temelji na spletni anketi Žizek P. (2018): Odnos mladostnikov do splava. <https://www.1ka.si/a/150938>, 21. 2. 2018.

na spol oz. kraj bivanja prihaja le do manjših razlik. Ženske dojemajo splav kot temeljno človekovo pravico nekoliko bolj kot moški – kar 78 % anketiranih dijakinj namreč presoja, da je pravica do splava temeljna človekova pravica, ki bi morala biti dostopna vsem, takšnega mnenja pa je tudi 69 % anketiranih moških. Do majhnih razlik prihaja tudi pri rezultatih, povezanih s krajem bivanja. Od v mestih živečih anketirancev jih namreč 79 % meni, da je pravica do splava temeljna človekova pravica, od tistih, živečih na vasi, pa je takšnega mnenja 75 % anketirancev. Največ dijakov (47 %) je izbralo družino kot odločilni dejavnik za oblikovanje svojega stališča o splavu. 18 % dijakov meni, da na njihovo stališče o tem pojavu najbolj vpliva vera, 6 % dijakov presoja, da so prijatelji tisti, ki najbolj vplivajo na njihovo stališče, 16 % dijakov navaja, da najbolj vplivajo mediji, 13 % pa jih meni, da na njihovo stališče o splavu vplivajo drugi dejavniki. Da na stališče o splavu najbolj vpliva družina, meni več žensk kot moških – 48 % v primerjavi z 38 %.

Delež dijakov, na katerih stališče o splavu vpliva vera, je le slaba petina – 18 %. Ti dijaki prihajajo enakomerno tako iz mest (19 %) kot s podeželja (18 %). Čeprav se anketiranci v anketi, ki sem jo izvedla, niso eksplicitno izrekli o svoji religijski pripadnosti, pa je zanimivo, da analize javnega mnenja v različnih obdobjih, ki sem jih vključila tudi v teoretični del naloge, kažejo, da korelacija med religijsko pripadnostjo in odnosom do splava obstaja. Anketirani, ki so se opredelili za verne, so manj naklonjeni splavu (okrog 70 %) kot tisti, ki se opredeljujejo za ateiste (več kot 90 % anketiranih je splavu naklonjenih). Raziskave vrednot, ki jih pripravlja Center za raziskovanje javnega mnenja, tudi kažejo, da je verska pripadnost edina spremenljivka, ki odločilno pokaže razlike v odnosu do splava. To pomeni, da pri ostalih spremenljivkah, kot so spol, izobrazba, starost, zakonska zveza prihaja do manjših razlik med anketiranci. Rezultati moje ankete pa so pokazali, da na oblikovanje stališč dijakov GCC odločilneje vpliva družina kot pa vera oz. verski pripadnosti pripisujejo manjši pomen.

S trditvijo o potrebni ukinitvi pravice do splava se strinja le 8 % dijakov, delno se s trditvijo strinja 16 % anketirancev, ne strinja pa se 76 % vprašanih. Ne preseneča, da se s trditvijo, da je potrebno pravico do splava ukiniti, ne strinja za 5 % več žensk kot moških, saj splav neposredno bolj zadeva ženske.

Večina dijakov (85 %) upravičuje splav v primeru posilstva, le 7 % anketiranih je neopredeljenih, 8 % pa splavu v primeru posilstva nasprotuje. Moški in ženske so pravzaprav izenačeni (74 % tako moških kot žensk splav v primeru posilstva upravičuje).

Na vprašanje, ali poznajo koga, ki je naredil splav, je 36 % anketirancev odgovorilo pritrdilno, 64 % anketirancev pa nikalno.

Na vprašanje o poznavanju fizičnih in psihičnih posledic splava je nikalno odgovorilo 69 % dijakov, s fizičnimi in psihičnimi posledicami splava pa je se-

znanjenih le 31 % anketirancev. Seznanjeni dijaki so znali navesti fizične in psihične posledice splava. Omenjena raziskava daje vpogled v razmišljanje in stališča dijakov ene izmed slovenskih gimnazij, ki izražajo na eni strani strpnost do splava, po drugi strani pa v njem vidijo le skrajno rešitev v primeru najhujših socialnih ali zdravstvenih težav nosečnic.

VIRI IN LITERATURA

Literatura

- Alcorn, R. (2016): *Zakaj izbrati življenje? Skrb za nerojene in njihove mame*. Ljubljana: Sara, center za ženske.
- Kunstelj, T. (1987): *Pustimo jih živeti*. Ljubljana: Knjižice.
- Pisnik, S. (2012): *Pravna ureditev umetne prekinitve nosečnosti v Republiki Sloveniji*. Maribor: Pravna fakulteta, UM – magistrska naloga.
- Šipek, M. (2016): *Posledična razsežnost religioznosti pri slovenskih katoličanih*. Maribor: Filozofska fakulteta, UM – diplomsko delo.
- Škorjanc Podkrižnik, Š. (2012): *Pravica do svobodnega odločanja o rajstvu otrok*. Maribor: Pravna fakulteta, UM – diplomsko delo.
- Toš, N. (1999): *Vrednote v prehodu II: Slovensko javno mnenje 1990–1998*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za raziskovanje slovenskega javnega mnenja.
- Toš, N. (2004): *Vrednote v prehodu III: Slovensko javno mnenje 1994–2004*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za raziskovanje slovenskega javnega mnenja.
- Ustava Republike Slovenije (2005). Ljubljana: Mladinska knjiga.

Spletni viri

- Ambrož, M. (2010): *Splav*. Dostopno na www.ringaraja.net/clanek/splav_2675.html#, 26. 12. 2017
- Žižek, P. (2018): Odnos mladostnikov do splava – spletna anketa. Dostopno od 8. do 28. 1. 2018 na <https://www.ika.si/a/150938>
- Vir 1: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij (2017). Dostopno na <https://www.cjm.si/gradiva/>, 28. 12. 2017
- Vir 2: Domovina.je (2018). Dostopno na <https://www.domovina.je/>, 2. 2. 2018.
- Vir 3: Nacionalni urad za javno zdravje: Podatkovni portal (2018). Dostopno na: https://podatki.nijz.si/Selection.aspx?layout=&px_tableid=FS_tb_2.px&px_path=NIJZ%20podatkovni%20portal_1%20Zdravstveno%20stanje%20prebivalstva_04%20Fetalne%20smrti&px_language=sl&px_db=NIJZ%20podatkovni%20portal&rxid=0ae81154-68ad-4fbb-8adf-cd35e6d5f69a, 12. 2. 2018.
- Vir 4: Statistični urad Republike Slovenije (2011): Sloveniji za 20. rojstni dan. Dostopno na www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/1195_28_12_2017